

1-TOM, 11-SON
“BOBURIYNOMA” MA'RIFIY ROMANIDA SYUJET
G'ofurova Shahnoza Alimovna O'z R F A O'zbek tili , adabiyoti va
folklori instituti 1-bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya : ushbu maqolada o'zbek mumtoz adabiyotida fenemon darajasiga chiqqan mumtoz ijodkorlardan biri , shoh va shoir Zahiriddin Muhammad Bobur hayot yo'liga bag'ishlangan , mustaqillik yillarida yozilgan eng yaxshi ma'rifiy romanlardan biri haqida mulohazalar qilinadi . Asar muallifi Xayriddin Sultonning “ Boburiynoma ” ma'rifiy romanida yoritilgan ekspeditsiya voqealari asosidan kelib chiqqan xulosalar nafaqat adibni yoki adabiyotshunos olimni xayratlantiradi balki , ozgina bo'lsada kitobga mehri bo'lgan kitobxonni ham befarq qoldirmaydi .

Adibdagi Bobur siymosiga bo'lgan hurmat , muhabbat aralash hayratini romandagi har bir obrazga singdirganday go'yo , yoki adibning bu siymoga bo'lgan muhabbati xaqqi-hurmati ijodkorning atrofiga Boburga , uning ijod va hayot yo'liga befarq bo'lmagan insonlar yig'ilishi , ekspeditsiya jarayonida duch kelishi xuddi oldindan rejalashtirilgandek ko 'rinsada , keyin kitobxon yodiga bu voqealar faqat baddiy tasavvurda emas balki real hayotda bo'layotgani yodiga tushib , voqealardagi ilohiy harakatni yana bir bor ichidan his qiladi .

Kalit so'zlar : Boburiynoma , ma'rifiy roman , ekspeditsiya , Ka'batulloh , o'lkashunos , siyosatchilar , diplomatik aloqalar , mustaqillik yillari , Zahiriddin Muhammad Bobur , sovet sosiolizmi davri , Pirimqul Qodirov , ekspeditsiya a'zolari .

Xayriddin Sultonning 1997 yil adabiyot maydoniga kirib kelgan “Boburiynoma” ma'rifiy romani o'z davrida yozilgan eng zalvorli asarlardan biri bo'lib qoldi. Bu asar faqatgina adabiyot ixlosmandlarinigina emas, tarixchi, o'lkashunos va siyosatchilarni ham diqqatini cheka bildi. Mustaqillikning ilk odim otgan kunlari xotirasini o'zida tashigan asar shunisi bilan ham e'tiborliki, bunda birgina Bobur obrazi atrofida ikki davr va shu ikki davrga mansub bo'lgan qahramonlar , ularning atrofida aylangan ikki davrning farqli va talato'plarga boy hodisalarining bir yerga jamlanganidir ...

Mustaqillik sharofati bilan ulug'siymolarning o'rganilishi va yana qaytadan moziydan , bugungi zamonaviy dunyomizdagi farqli o'rtamga olib kelinishi aytarlicha e'tibor va harakat natijasida amalga oshdi. Bu harakat siyosiy bir jarayon natijasida yana ham kuchaydi.

Sovet sosiolizmi davrida Bobur va uning sulolasi , tuzgan davlatchiligi haqida takrorlanmas asarlar yozgan Pirimqul Qodirovdek ijodkorlarning asarlariga to'ldirish yoki yangilik kiritish mumkin bo'lmada, lekin yangi davr bunday tarixiy shaxslarga yangicha nazar bilan boqa boshladi. Va mana shunday yangi davrda bu talablarga

1-TOM, 11-SON

“Labbay” , – deb javob beradigan ijodkorlarga ehtiyoj sezila boshladi. Bunday ijodkorlardan biri Xayriddin Sulton edi.

Mustaqillik davrigacha, talabalik yillarida Bobur haqida bir qancha hikoya va qissalar yozgan adib ilk bor ustoz Primqul Qodirov oldiga borib maslahat so‘rganlarini va ustozning yosh adibning tajribasizlik bilan yozganlarini toqat qilib o‘qiganini , kamchiliklarini bartaraf etish uchun bir qancha maslahatlar berganini adib, o‘zining ma’rifiy romanida iliq bir xotira sifatida eslab o‘tadi.

Toshkent 1992 yil 4-aprelda marhum shoir Muhammad Yusuf adibga Andijonda Bobur nomi bilan bog‘liq ekspeditsiya tashkil etilayotgani haqida habar beradi va 2 kundan so‘ng ekspeditsiya tashkilotchisi geologiya-mineralogiya fanlari nomzodi Zokirjon Mashrabov bilan uchrashib , bu ekspeditsiya a‘zosiga aylanadi. Va shunday qilib, “Boburiynoma” ma’rifiy romani yozilishiga sabab bo‘ladi. 1992 yil 19 - may kuni ekspeditsiya Andijondan yo‘lga chiqadi. Bu voqeani adib o‘z asarida “Yo‘lbars izidan” sarlavhasi ostida aks ettiradi. Andijondan Bobur bir umr orzu qilgan Samarqand sari oshiqishadi . Bu jumalarni o‘qiyotgan zukko kitobxon , bu ekspeditsiyadan maqsad shunchaki , Bobur bosgan yo‘llarni bosib o‘tish emas , Bobur shaxsini his qilishda ekspeditsiya yo‘l xaritasini tuzishida ham Bobur tuyg‘ulari , dardlarini hisobga olganini sezadi.

Mazkur rejaga ko‘ra Turkmaniston orqali Eronga , so‘ng Turkiya , Suriya , Iordaniya Hoshimiylar Qirolligiga , undan Saudiya Arabistoni orqali Birlashgan Arab Amirliqi davlatiga va Fors ko‘rfazini kechib Pokiston , Hindiston , Bangladeshga borish , safar nihoyasida Xitoyning Uyg‘ur muxtor rayonidan Qirg‘izistonga o‘tib , yurtimizga qaytib kelish ko‘zda tutilgan edi.

Bag‘oyat mahobatli ulug‘vor reja ! Boshqacha ham bo‘lishi mumkin emas , Bobur izidan yurganlarning niyat va vazifalari ham boburona bo‘lishi tabiiy. Ekspeditsiya a‘zolarini bu mamlakatlarga boshlagan asosiy sabab shundan iboratki, Bobur Mirzoning buyuk ajdodi Amir Temur yurgan yo‘llardan o‘tish ham safar rejasida bor edi . Samarqanddan Buxoroga keyin esa qo‘shni Turkmanistan orqali Eronga chiqib , mamlakatlar bo‘ylab ilmiy sayohat qilish boshlanadi .

Ilmiy ekspeditsiya Erondan chiqib Turkiyaga va undan so‘ngra Damashqqa kirib keladi.Suriya hududida bo‘lgan vaqtda adib Boburning o‘g‘illari o‘rtasidagi o‘zaro ziddiyatlarni, Kamron Mirzoning dilgir qismatini o‘zgacha bir hislar bilan kitobxonga yetkazadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR. BOBURNOMA 1992 TOSKENT
2. XAYRIDDIN SULTON. BOBURIYNOMA MA’RIFIY ROMANI 1997 TOSHKENT

